

МОТИВИ ЕКЗИСТЕНЦІЇ В П'ЄСІ ЕДВАРДА ОЛБІ "ІСТОРІЯ З ЗООПАРКУ" ("THE ZOO STORY")

Предметом статті є виділення мотивів екзистенції в творчості відомого американського драматурга ХХ століття Едварда Франкліна Олбі на матеріалі його п'єси "Історія з зоопарку" (The Zoo Story). Визначається вплив екзистенціалізму кінця ХІХ – ХХ сторіч на літературний здобуток митця, його бачення місця й ролі людини, передані засобами сучасної драматургії.

Екзистенція (лат. "існування"), що вперше була використана в значенні терміну відомим філософом ХХ століття Сьореном К'єркегором, є одним з основних понять екзистенціалізму і означає спосіб буття людської особистості [1].

Мотиви екзистенції як основної категорії екзистенціалізму, що проголошує первинним внутрішнє буття людини, так зване "буття-в-собі", те ірраціональне, непізнаване, що є в людському "Я", внаслідок чого людина є конкретною неповторною особистістю, особливо чітко прослідковуються в п'єсах раннього періоду творчості Едварда Франкліна Олбі.

Написана за канонами абсурдизму одноактна п'єса "The Zoo Story" (1959) [2] ("Історія з зоопарку" [3:189-190], в перекладі російською мовою "Что случилось в зоопарке"), якою він неординарно заявив про себе в американській драмі минулого століття, зображує безглуздість, беззмістовність існування в світі, де смерть і життя є, за відомим екзистенціалістом Жаном Полем Сартром, "відкритою можливістю". Події, що змальовані в п'єсі, банальні начебто на її початку. До респектабельного сім'янина Пітера, що з книгою в руках усамітнюється на лаві нью-йоркського Центрального парку погожого недільного полудня, набивається з розмовами Джері, дивакуватий, не дуже охайний чоловік приблизно його віку. Гострий трагізм у кінці п'єси – Джері гине, зумисне наражаючись грудьми на власний кишеньковий ніж, який він примусив Пітера взяти, щоб "...fight for that bench;...fight for your wife;...fight for your manhood,..." [2] ("битися за цю лаву, ... за свою дружину, ... за свою мужність") – теж обставлений банально. Вбивця (хоч і ненавмисний) залишає місце пригоди. Смертельно поранена жертва самотньо помирає на лаві. Все, що проходить між початком і кінцем драми, розбиває попередні уявлення про зображення буття людини й людських взаємин на сцені.

Діалог, що зрештою зав'язується між дійовими особами, звучить як два паралельних і нескінченних монологи, хоч репліки й чергуються за схемою "запитання – відповідь". У Пітера цей монолог лаконічно-відсторонений, у Джері – суцільний "потік свідомості". Інакше кажучи, фактичний монолог кожного розбито на частини, що періодично вклинюються між частинами монолога співрозмовника.

Нав'язливо-безглуздим (хоч на початку дійства інтригуючим) рефреном звучать у п'єсі слова Джері: "I imagine you'd rather hear about what happened at the zoo. "; "...then I'll tell you about what happened at the zoo. "; "But do you want to hear about what happened at the zoo, or not?" [2] і т.д. ("Я думаю, вам би хотілося почути про те, що трапилось у зоопарку"; "... потім я розповім вам про те, що трапилось у зоопарку"; "Але ж ви хочете почути про те, що трапилось у зоопарку, чи ні?"), в той час, коли в зоопарку **нічого не трапилось** насправді. Джері просто хоче зав'язати розмову, примусити Пітера слухати його, коли відчуває, що набрид, але що ж криється за фразою про зоопарк і як розгортаються події далі?

Джері наче прагне бути не лише почутим бодай кимось, а знайти собі потенційного вбивцю, який став би таким навіть поза власною волею. Драматург загострює ситуацію до конфліктної. Джері виводить з себе зовні врівноваженого Пітера не лише репліками: безцеремонними зауваженнями на зразок: "Nobody is holding you here; remember that. Keep that in your mind" ("Ніхто вас тут не тримає; запам'ятайте це. Майте собі на увазі"), чи несподіваними беззв'язно-образливими коментарями, як, наприклад: "This is probably the first time in your life you've had anything more trying to face than changing your cats' toilet box. Stupid!" [2] ("Це, певно, ви вперше в житті зустрілися з чимось більш складним, ніж прибирання за вашими кицьками. Бовдур!"). Ще абсурднішими є його дії: він лоскоче, щипає, штовхає Пітера, який попри всю свою зовнішню стриманість та очікувану реакцію – якнайшвидше піти з того місця – теж демонструє алогічну з позицій здорового глузду поведінку.

Єдина мораль екзистенції – свобода; людина, народившись, приречена бути в стані свободи. Свобода не може бути зрозуміла й описана як відокремлена здатність людської душі. Як умова вона не може бути віднесена до числа якостей, що характеризують сутність буття людини. Свобода людини передує її сутності, вона є тією умовою, завдяки якій остання стає можливою. При цьому лише свобода, за Сьореном К'єркегором, є сутністю людської поведінки [1]. Монологи Джері вивільнили цю сутність у Пітера, про що свідчать його подальші вчинки. І тільки вигляд смертельно пораненого Джері, що навмисно напорюється на ніж у його руці, за мить знову повертає Пітера до норм та умовностей суспільного буття. Він кам'яніє, не відводячи погляду від жахливої картини, не в силах вимовити слово чи зрушити з місця. Далі автор зображує його слухняним виконавцем вказівок вмираючого Джері. Вказівок, що допоможуть Пітеру залишитись непричетним до всього, що сталося, адже свідків трагедії немає.

Символічно, що погожого літнього полудня в неділю, коли в парку безсумнівнолюдно, ніхто не втручається в ситуацію, щоб відвернути смерть одного з героїв: втрутитись немає кому; змінити хід подій неможливо; буття людини, за теорією екзистенціалізму, закономірно переходить в ніщо, тому що через людину в буття приходить ніщо [4].

"The Zoo Story" Едварда Олбі стверджує екзистенціалістські ідеї щодо того, що людській реальності дано лише видозмінювати свої відносини з цим буттям. Реальність не може впливати на буття, навіть тимчасово чи хоча б на мить. Для неї виключити, а тим більше відвернути якийсь момент об'єктивної дійсності, або згадане вже "буття-в-собі", яке заміняє її згідно екзистенціальній антропології та психоаналізу, означало б виключити

чи відвернути саму себе по відношенню до цієї дійсності. Тому все, що відбувається між героями на сцені, подано як невідвратно-визначене.

Розглядаючи об'єктивну дійсність з цієї позиції, автор подає її через довгі монологічні репліки Джері, сповнені навмисно епатуючого натуралізму, що розкривають патологічну абсурдність буття, його бруду й безвиході. Скупі факти розміреного сімейного життя Пітера, які він на початку драми неохоче розкриває випадковому дивному співрозмовнику, звучать не дисонансом, а задзеркальним фоном розповідей Джері – трагічних у своїй приреченості існувати поза загальними правилами моралі, гидкими й пронизливими водночас. Натуралізм цих довгих монологів сягає набагато далі тих рамок, які є прийнятними для умовностей суспільства, правил та норм спілкування в ньому. Лейтмотивом цих виголошених на межі свідомості оповідей є неприйняття оточуючої дійсності, незадоволення нею, пошук виходу за рамки буття, заперечення досягнутого та намагання подолати його.

Екзистенціалізм трактує людину через відмінність від самої себе. Лише через конфлікт із *самою собою* як *іншим* і конфлікт з *іншим із зовнішнього світу* людина може знайти істинність свого існування, з'ясувати його справжній сенс. Екзистенціалістська ідея знаходження сутності через існування, протилежна ідеї тотожності мислення і буття всієї філософської культури Нового часу, виразно звучить протягом усієї п'єси. Вихід людини із повсякденного буття і переживання в *граничні стани*, в яких людині відкривається її справжнє буття і сенс [1:223], передано автором у фінальних її подіях.

Логічно було б уявити, що розв'язка ситуації, за канонами класичної драми, дала б п'єсі назву "The Central Park Story" ("Історія з Центрального парку"), але автор цілеспрямовано веде паралель того, що дійсно трапилось, із тим, що очікувалось як предмет розповіді. Реальність, як уже зазначалось, не має нічого спільного з буттям, яке не визнає конкретики та передбачуваності. Існування людини передує її сутності і фактично замінює її.

Паралельність "буття-в-собі" й об'єктивної реальності є основою, на якій побудовано сюжет "Історії з зоопарку". Композиційну побудову п'єси та її жанрово-стильові особливості зумовлено характерними для екзистенціалізму мотивами: запереченням буття суспільства та правил загальної моралі; свободою на базі індивідуальної свідомості як сутністю людської поведінки; конфліктом з оточуючою дійсністю та намаганням зламати рамки буття; ствердженням ірраціоналізму та непізнаваності сутності людини. Герой п'єси є трагічно викинутим за межі свого повсякденного буття і саме в цьому відчуженні від повсякденності знаходить для себе вихід [1:224].

Едварду Олбі вдалося подолати у сюжеті його п'єси "The Zoo Story" ("Історія з зоопарку") раціоналістичне ставлення до героїв. Тим самим автор подолав об'єктивізацію людини, що дає можливість усвідомити: ніякі дефініції не можуть адекватно виразити існування. Свобода і життєвість є невимисаними героями його драми, вона олюднена саме мотивами екзистенції, адже за Жаном Полем Сартром, екзистенціалізм – це гуманізм.

1. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини. – Київ: Наукова думка, 2000. – 271 с.
2. Edward F. Albee. The Zoo Story. – New York, New York, 1962. – 52 p.
3. Денисова Т. Н. Історія американської літератури ХХ століття. – Київ: Довіра, 2002. – 318 с.
4. Сартр Жан Поль. Бытие и ничто. – Москва: Издательство политической литературы, 1988. – 257 с

Матеріал надійшов до редакції 19.03.2004 р.

Ряснянская М.М. Мотивы экзистенции в пьесе Эдварда Олби "История из зоопарка" ("The Zoo Story").

Предметом статьи является выделение мотивов экзистенции в творчестве известного американского драматурга XX века Эдварда Франклина Олби на материале его пьесы "The Zoo Story" ("История из зоопарка"). Определяется влияние экзистенциализма конца XIX – начала XX веков на литературное достояние автора, его видение места и роли человека, выражаемое средствами современной драматургии.

Ryasnyanska M.M. Motifs of Existentialism in the Play "The Zoo Story" by Edward F. Albee.

The paper studies the motifs of existentialism in the works by Edward F. Albee – an outstanding American dramatist of the 20th century (based on the play "The Zoo Story"). The article defines the ways the existentialism of the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries influenced the author's literary works and determines his perspective on the place and the role of a person which are expressed by means of the modern drama.